

Рецензії та огляди

Reviews and Notes

<https://doi.org/10.28925/2524-0757.2023.119>

Олександр БОНЬ,

доцент кафедри історії України
Факультету суспільно-гуманітарних наук
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат історичних наук, доцент,
Київ, Україна

Oleksandr BON,

Associate Professor of the Department
of History of Ukraine,
Faculty of Social Sciences and Humanities,
Borys Grinchenko Kyiv University,
PhD in History, Associate Professor,
Kyiv, Ukraine

e-mail: o.bon@kubg.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3287-5955>

Випробовуючи долю, гартуючи волю.

Україна й українці в ХХ — на початку ХХІ ст.:

у 3 кн. Кн. 1: Україна й українці в 1917–1939 рр. /

авт. кол.: Г. Єфіменко, С. Кульчицький, Р. Пиріг, В. Скальський, Л. Якубова.

Київ: Тов. «Кліо», 2021. 720 с.

Останніми роками у вітчизняній історіографії з'явилася ціла низка фундаментальних узагальнюючих праць. Історична наука незалежної України після такого потрібного фактографічного насичення, вивчення багатьох недоступних раніше архівних джерел та праць істориків вступила в період узагальнення набутого історіографічного та соціокультурного досвіду. Це осмислення відбувається від найдавніших часів існування людської цивілізації на теренах України до сьогодення. Серед найважливіших видань — ті, які підсумовують історичне буття українців у кривавому ХХ та на початку ХХІ ст. Зокрема, виразно виділяється перший том трикнижжя «Випробовуючи долю, гартуючи волю. Україна й українці в ХХ — на початку ХХІ ст.». Видання, підготовлене колективом провідних науковців Інституту історії України НАН України, охоплює період з 1917 до 1939 р. — роки українського національного підйому та відновлення державності, гострих соціальних і поліфонічних конфліктів як всередині суспільства, так і з сусідами, кривавого державного терору і глибоких соціальних та культурних змін. Осмислення української історії міжвоєнного періоду є важливим і актуальним, оскільки результати трансформацій в українському суспільстві тих часів до сьогодні впливають на наше життя.

Концепція видання проглядається вже у вступі авторства академіка НАН України В. Смолія «Незалежність: безцінний скарб чи непосильна ноша?». У ньому автор наголошує на невизначеності обрисів майбутнього, а також спирається на конструкцію «українського довгого ХХ століття» та український національний проект у цей період. Такий підхід, на нашу думку, протистоїть іншій концепції «короткого ХХ століття», яке тривало, за визначенням деяких істориків, від 1914 р., тобто початку Першої світової війни, і до розпаду у 1991 р. СРСР. Автори книги закінчують «українське довге ХХ століття» 2014 р., коли пострадянська епоха завершується збройною агресією Росії проти незалежної України.

Структурно перший том поділений доволі традиційно. Глава перша «Україна у революції 1917–1921 рр.» містить, крім вступної концептуальної частини авторства Р. Пирога та В. Скальського про концепцію Української революції, ще 9 розділів. Відповідно західноукраїнським землям присвячено один розділ, який осмислює досвід ЗУНР, залишаючи поза увагою долю українців на Закарпатті та Північній Буковині. Цінними є концептуальні підходи до оцінки та періодизації Української революції, радянських

квазідержав в Україні у 1917–1920 рр. (Г. Єфіменко). Важливим є звернення уваги на регіональний розріз проблематики, зокрема стосовно Криму (С. Кульчицького) та Південно-Східної України (Л. Якубова).

Глава друга осмислює міжвоєнне двадцятиріччя випробувань. Тут маємо і визначення геополітичного експерименту УСРР, формування кордонів та адмінподілу республіки, і цінні дослідження «держави-комуни» та радянської модернізації С. Кульчицького, зокрема, його оцінку непу як «комуносоціалізму у режимі очікування». Вагомою частиною цієї глави є розділи Л. Якубової, які висвітлюють не тільки державний більшовицький терор, але й національне питання та трансформації у сфері культури, церкви. Вона вважає, що практика більшовизму найменшою мірою спиралась на теорію, а найбільшою — на терор та політичну демагогію, неодноразово змінюючи вектори та проголошуючи попередні періоди тимчасовим відступом. Лариса Якубова показала основні методи впливу більшовицького режиму на сферу культури у 1920–1930 рр.: опанування видавничого ринку, посилення кадрового контролю, створення нової мистецької номенклатури та нацьковування молодих письменників на старших, що дало змогу тримати руку на пульсі мистецького середовища. Вона точно зауважила феномен одержавлення мистецтва, перетворення митця на найманого працівника-агітатора, яке за масштабами перевершило навіть нацистський відповідник. Цікавий і висновок вченої: «Відтоді влада прирєкла себе і суспільство на безальтернативну, хоч і тривалу в часі деградацію» (с. 573). І знову західноукраїнським землям присвячено один розділ. На нашу думку, варто було б ширше розглянути достатньо різнопланові процеси в українських землях міжвоєнних Польщі, Румунії і Чехословаччини, оскільки вони суттєво вплинули на подальші події української історії.

Привабливою якістю пропонованого видання є його загалом доступна стилістика мови, що, безперечно, сприятиме розширенню кола читачів. Рецензована книга є вагомим набутком сучасної вітчизняної історіографії. Написана до початку повномасштабної війни Російської Федерації проти незалежної України, вона, втім, дає змогу побачити підґрунтя імперських прагнень сучасних правителів агресивного сусіда.

Дата надходження статті до редакції: 17.03.2023 р.

Creative Commons Licenses: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)